

фірми-посередника за контрактом, що підписаний нерезидентами, за умов, що поставщик — нерезидент невизнаного територіального формування, та має відповідну ліцензію, видану компетентними органами квазідержави? Чи існують юрисдикційні механізми організації співпраці та поводження із квазіструктурами, що сформувалися завдяки агресивній поведінці окремих держав? Що робити при колізіях міжнародного та національного законодавства у сфері забезпечення економічної безпеки відповідних країн та міжнародного права прав людини? Яким чином повинно бути відокремленим коло злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності? Як вони співпадають із транснаціональними злочинами економічної спрямованості, у тому числі й тими, які вчинюються на фінансових ринках (market abuse) чи пов'язані із організованою злочинною діяльністю на міжнародному рівні, зловживаннями правом на міжнародному рівні як з боку держав, так і з боку інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, легалізацією злочинних форм фінансової активності, корупційними практиками.

Усі ці питання потребують своєї відповіді. Вважаємо, що саме використання методології синергетичного підходу до явища, що вивчається, може надати позитивний результат у галузі організації вивчення та попередження злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Окремим питанням повинна бути розглянута проблема співвідношення злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності та державної реакції на останні із застосуванням заходів покарання, заходів безпеки, заходів реституції та компенсації. Визначення кримінально-правового сенсу окремих інституцій поводження з правопорушниками є також елементом, що підлягає визначенню при формуванні моделі кримінально-правової протидії злочинам у сфері зовнішньоекономічної діяльності та її ефективності.

Тетяна Іванівна ДМИТРИШИНА,

аспірант кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Сучасна кримінальна політика України орієнтована на закладеному ще Чезаре Беккарія принципові посилення протидії тяжким

і особливо тяжким злочинам при одночасному пом'якшенні кримінальної відповідальності за злочини невеликої і середньої тяжкості. Демократичні перетворення, що почалися в Україні з 90-х років минулого сторіччя, зумовили кардинальні зміни принципових положень кримінальної політики. У ряді її основоположних ідей стали визнаватися, в першу чергу, гуманізм і лібералізм.

Приборкання репресивного механізму було оголошене юристами головною задачею реформування кримінальної політики. Гуманізація кримінально-правових репресій не залишає байдужими і більшість видатних вчених-юристів. Так, відомо (Є. М. Жевлаков), що однією з рис правової держави є загальна гуманізація сфери кримінально-правових відносин, запобігання невинуватеному застосуванню кримінальної репресії.

Визнаючи неповнолітніх як специфічну соціальну групу, що володіє особливим правовим статусом, наділяючи їх відмінним від інших груп об'ємом прав і обов'язків, ми не можемо не визнати останніх як особливого суб'єкта і кримінально-правових відносин, що має значення для процесів гуманізації відповідальності.

Проте, ідея лібералізації і гуманізації правозастосовчої практики без диференціації підходу до різних категорій злочинів і злочинців не співвідносна з реаліями кримінології. Особливе значення ці напрями набувають у зв'язку з рішенням питань про кримінальну відповідальність і покарання неповнолітніх.

Недарма питання відповідальності неповнолітніх є частиною Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, яка була затверджена Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011. Саме вона, а також Конвенція ООН з прав дитини 1989 року; Керівні принципи ООН з попередження злочинності серед неповнолітніх та Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі 1990 року; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо нових засобів роботи з злочинністю серед неповнолітніх і ролі правосуддя у справах неповнолітніх 2003 року; Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо соціальної реакції на злочинність серед неповнолітніх 1987 року; Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі раннього психологічного втручання з метою профілактики злочинності 2000 року; Європейська конвенція про здійснення прав дітей 1996 року, та інші обумовлюють розгляд неповнолітніх як «специфічного» суб'єкта кримінально-правових відносин.

Проблеми диференціації кримінальної відповідальності і індивідуалізації покарання неповнолітніх є одвічно актуальними. Кри-

мінальне законодавство і теорія кримінального права різних країн намагалися і намагаються знайти оптимальні відповіді на питання: а) на якому віковому етапі і рівні розвитку інтелекту і волі особа стає суб'єктом кримінально-правових відносин і може нести відповідальність за заподіяну шкоду; б) які межі кримінальної відповідальності будуть найбільш оптимальними і розумними для різних вікових груп (діти, підлітки, молодь); в) вплив особливостей психіки, її патологічних відхилень на призначення покарання.

Дисертаційні дослідження О. С. Яцуна «Особливості кримінального покарання неповнолітніх». — Запоріжжя, 2010; Н. Я. Ковтун «Поняття, система та види додаткових покарань для неповнолітніх за Кримінальним кодексом України». — Львів, 2010; Ю. І. Ємець «Вчинення злочину неповнолітніми як обставина, що пом'якшує покарання: психолого-юридична сутність». — Київ, 2010; Н. Л. Березовської «Покарання, пов'язані з виправно-трудовим впливом, що застосовуються до неповнолітніх». — Одеса, 2010; Є. М. Вечерової «Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні (кримінологічні засади)». — Одеса, 2011; А. Ю. Конової «Види покарань для неповнолітніх за кримінальним правом України». — Харків, 2012 розкривають достатньо багато цікавих проблем, проте в умовах реформи діючого законодавства виникає необхідність у розробці нових підходів до призначення покарання неповнолітнім з урахуванням світових тенденцій та особливостей характеристик правореалізації за умов функціонування КПК 2012 року та новітньої судової практики.

Відомо, що саме особистісні характеристики неповнолітнього створюють певного роду перешкоди до можливостей орієнтуватися в ситуації, адекватно реагувати на ті або інші життєві обставини, робити вибір. Це водночас унеможлиблює правильний вибір покарання з урахуванням його профілактичного потенціалу та принципу гуманізму. Поруч з цим, індивідуалізація покарання як процес повинна бути зорієнтованою на підвищення ефективності профілактичної функції кримінального закону. Виходячи з цього вважаємо за необхідне робити це комплексно. Тобто, індивідуалізація покарання повинна бути пов'язаною із формуванням багатоколіїної системи кримінально-правового реагування на правопорушення неповнолітніх, серед яких бажано було б відокремити примусові заходи виховного характеру, заходи соціального захисту, заходи безпеки, заходи реституції та компенсації.

Щодо подальшого розвитку діючого законодавства щодо процесу індивідуалізації покарання, то, враховуючи положення ст. 6 Єв-

ропейської конвенції з прав людини та фундаментальних свобод, існуючу практику гуманізації відповідальності неповнолітніх вважаємо за необхідне підтримати пропозиції щодо внесення окремих змін у діюче законодавство України. Тобто у ст. 97 Кримінального кодексу України перше речення сформулювати у наступній редакції: «Неповнолітнього, який вперше вчинив *умисний* злочин невеликої або *середньої тяжкості*, або який вчинив *необережний злочин*, може бути звільнено від кримінальної відповідальності...» далі за текстом. Відповідно виконуючи потребу уникнення колізії між ст. ст. 103 Кримінального кодексу України та ст. 484 Кримінального процесуального кодексу України вважаємо за необхідне у ст. 103 у ч. 1 перше речення після слів «враховує» сформулювати у наступній редакції: *«умови життя і виховання, стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, мотиви скоєного злочину, вплив дорослих та інші особливості скоєння злочину»*.

Врахування цих пропозицій в змозі підвищити профілактичний потенціал кримінального закону у протидії злочинності неповнолітніх.

Дар'я Олександрівна БАЛОБАНОВА,

канд. юрид. наук, доцент, докторант кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЛУМАЧЕННЯ У ПРАВОЗАСТОСОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Суспільне життя не стоїть на місці, загальна динаміка соціального розвитку диктує необхідність пошуку нових підходів до врегулювання, в тому числі правового, виникаючих суспільних відносин. Особливої актуальності дана обставина набуває в сучасній Україні — державі, яка переживає якісне оновлення ключових сфер суспільного життя.

Непослідовність і суперечливість змін, які вносяться до Кримінального кодексу України, і, як наслідок, помилки правозастосування виникають у зв'язку з тим, що не існує єдиної концепції, в рамках якої положення науки кримінального права, кримінальна законотворчість і застосування норм кримінального права діяли б сукупно, впливаючи одне з іншого.